

jmenovaná kategorie se dělila ještě do několika podskupin (dle přednostního zájmu – Alžírsko, Guinea, Mali a Ghana, Severní Vietnam, Mongolsko, Severní Korea a Kuba). Ve skupině studentů ze zemí třetího světa tvořili většinu studenti z arabských zemí (např. Sýrie, Libanon), z Afriky převažovali studenti z bývalých britských a francouzských kolonií (Súdán, Ghana, Keňa, Mali) a Etiopie, více než polovinu studujících z Latinské Ameriky tvořili Kubánci, ostatní pocházeli převážně z Bolívie, Brazílie, Mexika a Venezuely, následovala Indonésie, Indie, Afghánistán a také Vietnam. Prostor je zde věnován také sociálním záležitostem – životu na kolejích, společenskému a veřejnému životu a konfliktům.² Knihu zakončuje závěr, přehled pramenů a literatury, jmenný rejstřík a cizojazyčné resumé.

Autorka ve své práci přinesla komplexní pohled na dosud nezpracovanou problematiku. Práce je cenným příspěvkem k dějinám instituce, která přes krátkou dobu existence zanechala v československém vysokoškolském prostředí výraznou stopu. Kniha je vhodná pro badatele v oblasti univerzitních dějin, v problematice migrace cizinců nebo studentské každodennosti.

Michal Továrek

doi: 10.14712/23365730.2021.28

Radomil Hradil, 17. listopad '89 – co se stalo na Národní

Franesa, Lelekovice 2019, 268 s., ISBN 978-80-907414-4-7

Recenzovaná publikace zemědělského inženýra a překladatele Radomila Hradila přináší osobitý pohled na události spjaté se 17. listopadem 1989.

Úvodní kapitola „Prefix: Brno, listopad 1989“ popisuje dění, které následovalo po událostech na Národní třídě. Dne 20. listopadu v 17:00 došlo (za účasti autora) k protirežimní demonstraci na náměstí Svobody v Brně. Na základě svědeckých výpovědí se zde dozvídáme o okolnostech demonstrace a jejích aktérech. Náměstí bylo zprvu obklopeno kordony bezpečnostních složek, které legitimovaly každého, kdo vejde. Pod tlakem davů byly však kordony rozpuštěny. Nakonec se zde dle slov (možná až příliš nadsazených) jednoho z účastníků sešlo asi 80 000 lidí. Na improvizovaném pódiu vystoupili brněnští herci František Derfler a Břetislav Rychlík. Za svoláním demonstrace stála brněnská disidentka Hana Holcnerová, jež působila jako „brněnská odnož“ Východoevropské informační agentury Petra Uhla, který s ní konzultoval zveřejnění zprávy o údajně mrtvém studentovi Martinu Šmídovi. Holcnerová se rozhodla sepsat pozvánku na demonstraci za tohoto studenta. V Brně poté pokračovala série demonstrací až do generální stávky konané dne 27. 11.

Kapitola „Praha, listopad 1989: Přípravy“ nás na základě výpovědí účastníků uvádí k organizačním počátkům manifestace, které vznikly v univerzitním prostředí z potřeby založit studentské hnutí nezávislé na tehdejší Svazu socialistické mládeže (SSM). Z tohoto prostředí vzešlo hnutí STUHA. První velkou akcí měla být manifestace 17. listopadu. Mezitím se ukázalo, že oslavy chystalo i hnutí Studentské tiskové a informační středisko (STIS) zaštitěné SSM. Nakonec došlo k ohlášení manifestace na 16:00 na Albertově.

² K této problematice srov. v tomto časopise také Daniela HANNOVÁ, *Problémová elegáni. Arabští studenti v Praze v 50. a 60. letech 20. století*, AUC-HUCP 54/2, 2014, s. 105–125.

Po počáteční skepsi organizátorů se počet účastníků shromáždění vyšplhal na 40 000 lidí. Manifestace byla moderována Monikou Pajerovou a zahájena Martinem Mejstříkem a hymnou *Gaudeamus igitur*. Poté se slova ujal Josef Šárka, pamětník události 17. 11. 1939. Následoval akademik Miroslav Katětov. Projev zástupce SSM Jiřího Jaskmanického byl vypískán. Martin Klíma přednesl dle jednoho z účastníků výborný projev. Po skončení se dav za skandování protirežimních hesel vydal k hrobu K. H. Máchy na Výšehradě, kde následoval pietní akt. Poté (v 18:00) se dav dle jednoho z účastníků spontánně vydal na Václavské náměstí: „*Velmi srdečná a nadšená atmosféra, zpěv státní hymny a hesla o svobodě nás všechny vedla k rozhodnutí jít vyjádřit svůj názor na historické místo – Václavské náměstí*“.¹ Cesta byla však korigována kordony bílých přileb (Pohotovostní pluk). Průvodu byl zamezen průchod přes Karlovo náměstí, vydal se proto přes nábřeží k Národní třídě. Zhruba v 19:30 demonstranti přicházejí ke kordonu policistů. Manifestující byli převážně mladí lidé, vysokoškoláci, ale i středoškoláci. Byli tam také lidé středního věku. Všichni se chovali neagresivně. Po zhruba 40 minutách byl znenadání vydán povel k útoku. Příslušníci začali kopat do sedících, vytažovat náhodně vybrané a vždy v mnohonásobné přesile útočit obušky. Ze strany byl zástup demonstrantů držen kordonem Pohotovostního pluku, od Národního divadla byl stlačován postupujícím kordonem Školního pohotovostního oddílu. Boční ulice byly přehrazené. Vznikla tak nebezpečná situace. Do demonstrace zasáhly i Oddíly zvláštního určení (tzv. červené baret). Někteří účastníci demonstrace se snažili ukrýt v okolních domech nebo utéct přes jejich dvory. Ne vždy se studenti setkávali s pochopením jejich obyvatel.

Nechvalnou proslulost si vydobily i takzvané „mlátící uličky“, kterými museli demonstrující proběhnout, pokud chtěli uniknout ze sevření kordonů a dostat se z Národní třídy do Mikulandské ulice, kde byli za hrubých nadávek bití obušky a kopání jak bílými přilbami, tak červenými baret. Těchto uliček bylo zřejmě několik, jedna v podloubí Kaňkova domu, další podél tohoto podloubí zvenčí. Policisté pronásledovali prchající demonstranty i ve stanicích metra. Nevybíravým způsobem byli také rozeznáni lidé, kteří se shromáždili za kordonem.

Největší zastoupení při potlačování demonstrace měl Pohotovostní pluk VB ČSR (940 osob), dále se akce účastnil Školní pohotovostní oddíl. Brutalitou vynikali především příslušníci Oddílu zvláštního určení, což bylo speciální protiteroristické komando, nasazení byli i příslušníci Státní bezpečnosti (StB). Dále byl do akce nasazen větší počet běžných příslušníků VB, nechyběli ani psovodi patřící k Pohotovostní motorizované jednotce městské správy VB v Praze. Zapojoval se i větší počet příslušníků městské správy StB Praha v civilním oděvu. Celkem se s pohotovostním plukem jednalo o 1569 osob.

Další kapitola se zabývá činností StB. Zaměřuje se na její působení v osmdesátých letech, kdy patřila k jedné z hlavních náplní preventivně-výchovná opatření. Vyhledávání osob s protisocialistickými projevy a vyvíjení nátlaku na ně, aby od svého konání upustily.

Kapitola „Vyšetřování a potrestání“ se zabývá vyšetřováním zákroku a potrestáním viníků, což byl jeden z prvních požadavků studentského a občanského hnutí. Je zde zmíněna Nezávislá vyšetřovací komise (NVK) při pedagogické fakultě UK, jejímž nejvýznamnějším počinem bylo odhalení studenta Milana Růžičky jako poručíka StB Ludvíka Zifčáka. „Nezávislá vyšetřovací komise zdravotníků občanského fóra“ pátrala po zraněných

¹ Radomil HRADIL, *17. listopad '89 – co se stalo na Národní*, Franesa, Lelekovice 2019, s. 58.

osobách, kterých bylo celkem 568, i když ne všichni podstoupili lékařské ošetření, a zjišťovala rozsah jejich poranění. „Společná komise sněmoven Federálního shromáždění a České národní rady pro dohled na vyšetření událostí ze dne 17. listopadu 1989 v Praze“ neobjasnila politické pozadí událostí na Národní třídě, v souvislosti s působením StB. „Vyšetřovací komise Federálního shromáždění pro objasnění událostí 17. listopadu“ sice vcelku objasnila vlastní průběh zásahu na Národní třídě, politické pozadí a role StB zůstaly však nejasné. Poté vznikla nová vyšetřovací komise, která podala detailní zprávu o činnosti mocenských orgánů, VB a StB. Kapitola se věnuje také činnosti vojenské prokuratury a vojenských soudů, které vyšetřovaly trestné činy spáchané osobami podléhajícími vojenské soudní pravomoci (příslušníci SNB) – podle dostupných údajů bylo obžalováno 28 příslušníků SNB, 11 jich bylo odsouzeno.

Kapitola „Konspirace a interpretace“ shrnuje různé konspirační teorie. Zachycuje např. jednání Ludvíka Zifčáka a Drahomíry Dražské. Zifčák byl agentem StB, který se infiltroval do studentského hnutí. Dražská se zasloužila o rozšíření zprávy o údajné smrti Martina Šmída.

Předposlední poněkud „kontemplativní“ kapitola „Aurora borealis“ přináší pohled na události prostřednictvím duchovní vědy, anthroposofie.² Autor si zde klade otázky typu: Proč osud některé demonstranty zavál do bezpečí a druhé nikoliv.

Poslední kapitola „Appendix: Z vinárny U Rarášků vychází ovíněný Jaroslav Kohák a stává se do čela průvodu“ zachycuje příběh filmaře Jaroslava Koháka, který se po opuštění vinárny U Rarášků čirou náhodou ocitl mezi štíty policistů a studenty. Zachycen kamerami se ozbrojeným složkám pokoušel domlouvat, aby dav nechaly projít. Byl však sebrán a naložen do antonu. Vyrojily se spekulace, zda nebyl agent-provokatér. Ty se však nepodařilo potvrdit.

Kniha je zakončena závěrečnou poznámkou, seznamem protagonistů, poznámkovým aparátem a seznamem literatury a pramenů. Hlavní text průběžně obsahuje rámečky se situačními zprávami, novinové články i výpovědi svědků. První kapitola je provázena černobílými fotografiemi. Ostatní kapitoly fotografie z důvodu neposkytnutí autorských práv neobsahují.

Recenzovaná kniha sice do problematiky nepřináší nic nového, nabízí ale ucelené shrnutí toho nejdůležitějšího ohledně dění kolem 17. listopadu. Za pozornost stojí také úvodní sonda do událostí v Brně, která představuje regionální pohled v kontrastu k jinak obvyklému pragocentrickému přístupu. Autor se během výkladu s výjimkou předposlední kapitoly nepouští do spekulací. Možná bych vytknul právě příliš meditativní kapitolu „Aurora borealis“, která není zrovna vhodná ve faktografické publikaci založené na pramenech. Knihu bych doporučil zejména laické veřejnosti, která by se chtěla snáze orientovat v těchto spleťtých a mnohdy nepřehledných událostech.

Michal Továrek

doi: 10.14712/23365730.2021.29

² Esoterická nauka odvozená od teosofie nabízející mystický vhled do podstaty člověka.